

csillag meghatározására oly fontos elemet kaptunk, a milyent az előtt már csak azért sem kaphattunk, mert nappal nem lehetett csillagokat látni.

Tehát azon pontos méréseket, melyek a nagy mindenség szerkezetének törvényeit földérintették, szintén a távcsőnek köszönhetjük; sőt a szinképi elemzésnél, melylyel az égi testek alkatrészeit meghatározzuk, és melyről e teremben már nem egy kitűnő előadást hallottak, szintén a távcső szerepel; azért bátran mondhatjuk: ez eszköz tanította meg az embert fölismerni azt a harmóniát, mely az ég tüneményeiben jelentkezik, csak ez eszköz adott igaz fogalmat a végtelenségről!

DR. CSÁSZÁR KÁROLY.

XVIII. A MAGYAR MADÁRVILÁG EZIDEI VENDÉGE.

„Rózsaszín csacskár“-nak nevezi nem rég elhunyt madárismerőnk gróf Lázár Kálmán „A lég urai“ című könyvében azt a madarat, a melynek közhasználatban levő tudományos neve: *Pastor roseus* (Aldovr.), s a mely, mint ezidei vendége a magyar ornisnak, jelesen Beyer Henrik besztercebányai tanár leírása következtében a közérdeklődést felkeltötte. E sorok is a közérdeklődés ötletéből folynak.

Bár mily gyakoriak legyenek is e madár látogatásai — a minthogy azok is — hazánk délibb vidékein, Zólyom megyébe való felhatolása a ritka jelenségek közé tartozik, még akkor is, ha az öreg Brehm szavát követve, elmondjuk, hogy egyes példányai, nagy ritkaságképen, Svéczia zordon éghajlata alá is eltévedtek. Besztercebánya körüli megjelenése még azért is nevezetes, mert nagy tömegben — Beyer szerint 600—1000 főnyiben — történt, holott az eddigi tapasztalatok azt látszottak bizonyítani, hogy szokatlan helyiségekre rendszeren csak igen kis csapatban — 3—5 példány — szokott elvetődni.

Beyer tudósítása, mely a „Hon“ ezidei 128-ik számában (junius 8-ikán) jelent meg, im itt következik.

„Azt hittem, hogy azon 6000—1000-re menő madár-csoport seregély, azonban közelebbről tekintvén, észre vettem, hogy színre, hangra és modorra nézve egészen más, s miután sikerült néhányat elejteni, a közép és déli Ázsiában nem különben Afrikában lakó s hazánk délkeleti vidékeit látogató rózsaszínű seregélyrigót vagy rózsaseregélyt, *Pastor roseus* Tem., ismertem fel benne. Brehm szerint e szép madár Európa délkeleti részét lakja, honnan Görög-

országot és Európa többi részét is bebarangolja, sőt már Németországban is látták. Rendesen Délázsziában szokott telelni és Oroszország délkeleti részét néha nagy seregekben látogatja meg. Életmódjára nézve nagyon hasonlít a seregélyhez, sőt annak társaságában a nádasokat is meglátogatja, a mi különben nem szokása, mert éji szállásul rendesen erdőt s lombos fákat keres; itt könnyen felismerhető mert a seregélytől gyönyörű tollazata és hangja által különbözik és csevegése egy szekrénybe zárt marakodó és czivakodó patkány hangversenyéhez hasonlít. Nem hiába nevezik ezt sokan sáska madárnak, mert valóban e káros egyenes röpűnek legkegyetlenebb ellensége, ezt ezerekre menő csapatokban követi s petéjéktől kezdve egész élettartamukon keresztül pusztítja; azt állítják továbbá róla, hogy többet öl mint fogyaszt, ezt tanúsítja némileg következő észlelésem is. — Sikerült egy példányt sebesülten élve elfognia Boleman törvényszéki jegyző úrnak. Kezdetben hiába kínálta bármily válogatott rovar eledellel, nem fogadott el semmit; az elejtettek kitömése alkalmával egynek gyomrában talált cserebogármaradványok azonban azon meggyőződésre vezettek, hogy az ide tévedt ritka vendégek az ide itt nagy mennyiségben megjelent cserebogarak pusztítására jelenhettek meg. Megkínáltuk tehát őket cserebogarakkal s tapasztaltuk, hogy naponta 40—50-et elfogyaszt. A cserebogár látására az állása változik, tollai borzasodnak, szemei úgy látszik dühtől szikráznak; erős lábával megragadja prédáját, téhelyeit lefejt, és eldobja, lábait kitepi s azonnal lenyeli, most a rovar maradványait az upupa (banka)-félék módjára feldobja s látható fáradsággal garatján sebesen lemenesztí a gyomorba. A prédának ily marczangolása nézetem szerint csak kegyetlen ellenségtől telik s ez az egy észlelet részben megerősíti azon állítást, hogy többet öl, mint fogyaszt. A hasznos madár e szerint, ép úgy mint a seregély, a marhákat a rovaraktól és álczáiktól tisztítja, de Indiában a rizsföldet, kerteket is látogatja, a mi itt is észleltetett, s oly nagy károkat okoz tömeges megjelenésével, hogy tőlük óvakodni is szükséges. Odvas fádba, kövek közé, sőt romok falüregébe is rakja fészket, mely szintén a seregélyéhez hasonló, sőt tojásai is ép olyanok. A házaspár ritka egyetértésben ápolja s neveli fel kicsinyeit. A fogságban unalmas viseltetű és falánk madár s legkevésbé sem emlékeztet közel rokonára a seregélyre; azonban szép tolla, büszke tartása, a kifejtett rovarpusztítási düh megbarátkoztatják vele gazdáját. — Az oriolidák családjába tartozván e madár, a sárga rigó (*Oriolus galbula*) és seregély (*Sturnus vulgaris*) után a természetes rendszerbe helyezhető, és a Pastor-féleséget — mely az indiai *Acido-*

theres (sáska vadász) előtt sorolható — képezi. Csőre erős, oldal-lapított, a felső káva magassága túlhaladja annak szélességét, csőre tövén a tollak a gömbölyű orrlyukig érnek, az alsó fark-fedők a farkhossz $\frac{2}{3}$ -át képezik. — E fej hátsó tollai, hosszabodva, bóbítát alakítanak. A fej, nyak, a szárnyak és a farktollai feketék, violaszínűen fémfényesek, a test többi része szép rózsaszínű. A csőr testszínű fekete hegygyel, a lábak ép oly, de szenyes színűek, a szem világosbarna. A nőstény halványabb és bóbítája rövidebb. A vedlésben hasonlít a *Turdus* s még inkább a *Petrocincla* nemekhez, és ép úgy, mint azok, csak harmadik vedlés után teljes színű. A fiatalok tollazatai első vedlés után bóbítások ugyan, de tollaik általában szürkén szegélyezettek, a fészekből szabadultak bóbítatlanok, hasukon világosak söt barnák, fekete szárny- és farktollaik fehér és szürke szegélyzettel bírnak, a nyakszín, derék és hasuk szürkésfehér.“

Eddig Beyer s leírását már azért is adtuk teljesen, hogy a madár magaviseletére, táplálkozására vonatkozó adatok, melyek megérdemlik a feljegyzés fáradságát, egy napi lap ephemer természetű hírovtatóból a „Természettudományi Közöny“ állandó természetű tárházába kerüljenek s így majdan a tudományos értékesítés könnyítessék.

A mint már megjegyeztük, a madár a magyar déli vidéken nem ritka vendég, és az is áll, hogy megjelenése rendszerint a vándorsáska, *Pachytylus migratorius** megjelenésével kapcsolatban áll. És valóban ezidén is Beyer hírének megelőző a napilapoknak azon híre, hogy Zenta környékén a vándorsáska seregesen megjelent s pusztításhoz látott. E körülmény a madár ezidei megjelenésének kulcsául elfogadható.

De más körülmények is alkalmasak arra, hogy a szépkülsejű déli vendéget hozzánk csábitsák. Így Erdélyre vonatkozó feljegyzéseimből kitünik, hogy 1867-69-ben bennszülött egyenesröpüink — ezek között természetesen a vándorsáska családbeli rokonai is — rendkívüli szaporaságot mutattak, úgy annyira, hogy az akkoriban folytatott tüzetesebb tanulmányozása a rendnek, a FüssKároly elhunyt rovarász által ismertetett 38 faj mellé még 49-et csatolt és sikerült Erdélyből 87 fajt kimutatni. A sáskák e bősége 1870-ben érte el a tetőpontot, mely évben egy olyan faj, a mely rendszeren fajrokonainál nem szaporább, s csak nagy alakja által tűnik fel, az *Orphania denticauda* (fogasfarkú Tarsza Friv), nevezetesen a Gyergyó fennsíkon s ott különösen Szárhegy, Ditró, Gyergyó-Szent-Miklós környékén oly

* *παχύς* = vaskos és *τύλος* = púp, itt a torj vaskosságára s némileg kiemelkedő, éles gerinczére is czélez.

mértékben felszaporodott, hogy irtására hatósági rendszabályok váltak szükségessékké. A mondott években tehát a *Pastor roseus* is rendszeres vendége volt Erdélynek. Roppant tömegekben feltűnt Maros-Újvár környékén, kisebb számban a Mezőségen ú. m.: Gyeke és Nagy-Czég körül. A Nagy-Czég körül tartózkodó 20—30 főnyi csapat mindig az ezrek szerint számláló seregély tömeggel járt, de mindig együtt tartott, úgy, hogy a repülő seregélyek sötét tömegében egy igen szembetűnő világos foltot képezett. A lelőtt példányok gyomra, bárzsingja, jelesen estvefelé, tömve volt nagyobb sáskafajokkal, különösen a *Platycleis grisea* testével; egy esetben a bárzsing egész hosszát egy újni nagyságú lótetű (*Gryllotalpa vulgaris*) oly módon foglalta el, hogy toldacsai (*cerci*) a madár csőre tövén kilátszottak. Ezekben az években a madár a Mezőség „Kerekerdeiben“, melyek rendszerint régi, odvas tölgyekből állanak, a seregély társaságában költött is. A mondott évek óta az egyenesröpűek semmi túlságos szaporaságot nem mutattak, sőt épen feltűnően kis arányokban tenyésztek, és az is tény, hogy ez alatt a *Pastor roseus* sem tűnt fel seholsem. A jelenségek kapcsolatoságánál fogva mindenesetre nem csak érdekes, hanem szükséges is az észlelés és az eredmény pontos feljegyzése, és Beyer úr helyesen cselekedett úgy a feljegyzéssel, mint azon figyelmeztetéssel is, a melyet a közlés alkalmával kartársaihoz intézett.

Némely tünemények periodicitásának gondos megfigyelése igen tanulságos s a tudomány ezt lépten-nyomon bizonyítja s épen azért jegyezgeti a „rendkívüli“ színben feltűnő jelenségeket, hogy esetleg a törvényszerűségekre vezethesse vissza. A cserebogár néhol minden harmadik, néhol minden második, néhol azonban csak minden hetedik évben jelentkezik; alapoka e jelenségnek még ma sincsen felderítve. A *Pastor roseus* évszakszerinti ellentétje, a selyem farkú locska (*Bombicyphora garrula*), mely szépségre semmit sem enged az előbbinek, sőt ezt fölülmúlja, a mennyiben tollazata szerfelett finom s szárnyainak másodrendű, farkának pedig elsőrendű kormánytollai cinobervörös szárnyújtványokkal ékeskednek, a legkeményebb télben látogat el hozzánk, hogy a fagyöngyöt (*Viscum album*) és borókát épen oly falánksággal irtsa, mint irtja a sáskát a *Pastor roseus*. E madár Felső-Magyarország tájait rendszeren minden negyedik év telén látogatja, holott Kolozsvár környékén rendszeren minden harmadik télen mutatkozik, s egy esetben két télen egymásután is megjelent.

Mind ezen és még számos más jelenség még sok tekintetben a nyílt kérdések sorába tartozik, leginkább azért, mert a tudományban eddig leginkább csak az egyes jelenség ténye jegyeztetett

fel, anélkül hogy kapcsolatossága figyelembe vétetett volna, mely figyelem szükséges, mihelyt a jelenség lényegét kívánjuk megközelíteni. Az ornithologusnak, ki a rendszeren kívül még magát az életet is megfigyelése tárgyává teszi, nem marad más módja mint a légtünetek megfigyelőjének, kit hőmérsék, légnyomás, csapadékok, széliránynak stb. stb. csak kapcsolatosan, rendszeresen és *folytonossággal* való észlelése vezet jó következtetésekhez; így a madárvilág mozgalmaiban is a megjelenés, eltűnés, táplálék, tartózkodási hely, fészkelés stb. stb. s más kapcsolatos tünetnyek, mint sáskajárás, cserebogár, egér felszaporodása, bizonyos magvak, bogyók termési viszonyainak gondos, rendszeres és *folytonos* megfigyelése vethet majdan világosságot oda is, a hol ma még meglehetősen homály uralkodik.*

Hogy itt is csak a munkafelosztás nagy elvének alkalmazása biztosíthatja a sikert, ezt bebizonyíthatni felesleges cselekedet lenne s inkább csak intésül írtam le mindazok számára, a kik helyzetöknél, hivatásuknál vagy hajlamuknál fogva képesek adatok képében hozzájárulni a magyar tudományosság emeléséhez.

H. O.

* Nálunk a homály még más tekintetben is szerfelett sűrű. Így például megtörtént, hogy, noha Beyer helyes közlése sorra járta a napilapokat, ezek, kevés kivétellel, pár nappal későbbben mégis átvettek egy hirt, mely szerint Gyomán egy piros (!) hasú, bóbitás, rovarral élő, seregélyszerű madár jelent meg, mely valószínűleg *amerikai seregély*.“ Eltekintve attól, hogy itt a Beyer-féle s a gyomai madarak azonossága önként kínálkozott, az is igaz, hogy ahhoz az „amerikai seregélyhez“ annyi nemtudás kellett, a mennyi a leglaikusabb hirlapírónak is megárt. Mondjuk kiméletesen, hogy csak egy abnormis képzelő tehetség alkothat magának oly madarat, mely seregély és mégis átméri az Oceán szélességét, sőt többet, mert a Cap Finistère és Gyoma között is jókora távolság fekszik. Erre az útra még vízimadár sem vállalkozik, a mely pedig pihenést és táplálékot útközben is találhatna. A szárazföldre kötött madarak közül csak az északamerikai vándorrigó, a *Turdus migratorius* az, a mely állítólag egyszer Angliába tévedett, de erről az egyetlen madárról sem sikerült megállapítani azt, vajjon csakugyan az Oceánon jött-e át, vagy, a mi sokkal valóbbszinű, nem menekült-e valamely kontinentális állatsereglet kalitkájából?

H.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedély — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.